

EU นำกระแส ESG เตรียมเก็บภาษีคาร์บอนสินค้านำเข้า ... ผลกระทบต่อไทยจะเกิดใน 2-3 ปีข้างหน้า

ฉบับส่งสื่อมวลชน
CURRENT ISSUE

ปีที่ 27 ฉบับที่ 3288

วันที่ 2 ธันวาคม 2564

▶ ประเด็นสำคัญ

- กระแส ESG แรงกดดันทางการค้าระลอกใหม่ท้าทายความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทย โดยที่ผ่านมา EU นำมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมออกมาใช้ก่อนประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บภาษีคาร์บอนกับธุรกิจในประเทศ การลดการใช้พลาสติก ล่าสุดกำลังจะเก็บภาษีคาร์บอนกับสินค้านำเข้าจากต่างประเทศในอีก 1 ปีข้างหน้า (ปี 2566) นอกจากนี้ สหรัฐฯ ก็อยู่ระหว่างพิจารณามาตรการในลักษณะใกล้เคียงกันจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเร่งด่วนที่ผู้ประกอบการไทยต้องเตรียมรับมือกับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม
- มาตรการสิ่งแวดล้อมของนานาชาติไม่กระทบการส่งออกของไทยในปี 2565 แต่ผลกระทบทางอ้อมจะทยอยเกิดขึ้นจากการคุมเข้มของคู่ค้าในการสรรหาสินค้าตอบโจทย์กระบวนการผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า ในระยะ 1-2 ปี มาตรการ CBAM กับการลดใช้พลาสติกของ EU และสหรัฐฯ กระทบการส่งออกไทยค่อนข้างน้อยมีเพียงร้อยละ 0.9 ของการส่งออกไทยไปตลาดโลกเท่านั้น แต่ถ้าหากชาติต่างๆ ใช้มาตรการแบบเดียวกันจะยิ่งทำให้สินค้าไทยแข่งขันสูงขึ้น **ในระยะต่อไป** มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมจะขยายขอบข่ายไปยังสินค้านำเข้า ไม่ว่าจะเป็นอาหาร สินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม จะยิ่งเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกของไทย ดังนั้นในเวลานี้ธุรกิจไทยจำเป็นต้องเริ่มปรับกระบวนการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทานให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อยคาร์บอน และสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้เพื่อให้สินค้าไทยตอบโจทย์ความต้องการตามกระแส ESG

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ นำมาสู่การดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และบรรษัทภิบาล (Environmental, Social, and Governance: ESG) โดยแต่ละประเทศล้วนมุ่งไปที่การลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้ได้ตามกรอบเวลาที่ตั้งไว้ ซึ่งสหภาพยุโรปเป็นแกนนำผลักดันเรื่องนี้มาก่อนใครจนกระทั่งล่าสุดได้ประกาศแผน European Green Deal ตั้งเป้าลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ลงร้อยละ 55 ภายในปี 2573 และไปสู่ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutral) หรือการปล่อยก๊าซคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ในปี 2593 โดยหลายแผนงานล้วนส่งผลต่อธุรกิจภายใน EU เป็นหลัก ขณะที่มาตรการเก็บภาษีคาร์บอนสินค้านำเข้า (Carbon Border Adjustment Mechanism: CBAM) ที่จะเริ่มใช้ในปี 2566 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำเรื่องการเก็บภาษีคาร์บอนมาใช้กับสินค้าของประเทศคู่ค้าเป็นครั้งแรก โดยสหรัฐฯ ก็อยู่ระหว่างพิจารณาแนวทางเดียวกันนี้มาใช้ โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย สรุป 3 มาตรการที่ผู้ประกอบการไทยที่ต้องเตรียมรับมือ ดังนี้

1. สินค้าที่มีขั้นตอนการผลิตก่อให้เกิดก๊าซคาร์บอนสูงถูกเพ่งเล็งก่อน แต่สินค้าเหล่านี้ไทยไม่ค่อยได้ผลิตและส่งออกจึงไม่ได้รับผลกระทบทางตรงมากนัก โดยสินค้ากลุ่มนี้คงต้องเตรียมรับมือกับแผนงาน CBAM ของ EU ที่จะเริ่มใช้ในอีก 1 ปีข้างหน้ากับสินค้านำร่อง 5 รายการ ประกอบด้วยซีเมนต์ไฟฟ้า ปู่เหล็ก และอะลูมิเนียม ในเบื้องต้นมีระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน 3 ปีแรกที่ทาง EU จะยังไม่เก็บภาษีคาร์บอน แต่ผู้ประกอบการที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องรายงานกับ EU ในการปล่อยคาร์บอนทั้งทางตรงและทางอ้อม หลังจากนั้นจะเริ่มพิจารณาเก็บภาษีคาร์บอนในปี 2569 ทั้งยังมีแนวโน้มว่าอาจมีการขยายขอบข่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องมากขึ้นอีก ในขณะที่สหรัฐฯ ก็กำลังเสนอแผนงานในลักษณะเดียวกันซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าจะถูกนำมาใช้ในปี 2567

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า สินค้าไทยที่เกี่ยวข้องมีเพียง 2 รายการ คือ เหล็กและเหล็กกล้า และอะลูมิเนียมส่งไป EU คิดเป็นการส่งออกร้อยละ 4.2 ของการส่งออกเหล็กและอะลูมิเนียมทั้งหมดของไทยไปตลาดโลก (ในช่วง 10 เดือนแรกปี 2564) โดยมีความเป็นไปได้ว่าภาษีคาร์บอนที่จะต้องบวกเพิ่มไปกับราคาสินค้าอยู่ที่ขั้นต่ำราว 65 ดอลลาร์/ตัน¹ ซึ่งเป็นอัตราค่าคาร์บอนที่ผู้ประกอบการใน EU ต้องชำระตามมาตรการในประเทศ และอัตราดังกล่าวอาจถูกนำมาปรับใช้กับ CBAM โดยประเทศที่ได้รับผลกระทบมาก ได้แก่ รัสเซีย สหรัฐฯ และจีนที่เป็นแหล่งนำเข้าหลักของ EU ทั้งนี้ แผนงานดังกล่าวจะจูงใจให้ทั่วโลกหันมาใช้มาตรการใกล้เคียงกัน จึงเป็นเรื่องที่ผู้ประกอบการไทยคงต้องเตรียมเผชิญในตลาดอื่นๆ และอาจมีการขยายขอบข่ายไปยังสินค้าอื่นที่ส่งผลกระทบต่อไทยมากขึ้น

2. สินค้าพลาสติกและวัตถุดิบในการผลิตพลาสติกเริ่มถูกจำกัดการใช้งาน โดยเริ่มจากสินค้าบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-use Plastics: SUPs) ผู้ประกอบการไทยที่ต้องใช้พลาสติกเป็นองค์ประกอบของบรรจุภัณฑ์ควรต้องหันไปใช้วัสดุอื่นทดแทน โดย EU เริ่มใช้มาตรการห้ามใช้ SUPs มาตั้งแต่ 3 กรกฎาคม 2564 ประกอบด้วยพลาสติก 10 ชนิด คือ ก้านสำลีเช็ดหู ซ้อน/ส้อม/มีด/จาน/หลอด ลูกโป่งและไม่เสียบลูกโป่ง ภาชนะใส่อาหาร ถ้วยเครื่องดื่ม ภาชนะบรรจุเครื่องดื่ม ก้นบุหรี่ ถุงพลาสติก แพ็คเก็ตและที่ห่อ ทิชชูเปียกและผลิตภัณฑ์เพื่อสุขอนามัย ซึ่งในทางปฏิบัติได้ให้สิทธิแต่ละประเทศสมาชิกบังคับใช้ด้วยความเข้มงวดแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ฝรั่งเศสได้เพิ่มการห้ามใช้พลาสติกห่อผักและผลไม้ ถุงชา พลาสติกห่อของเล่น สหรัฐฯ เองก็เตรียมนำมาแผนงานนี้มาใช้เช่นกัน ทั้งยังมีแผนจัดเก็บภาษีจากฝั่งผู้ผลิตเพื่อจำกัดการใช้พลาสติกและการนำเข้าเม็ดพลาสติกที่เป็นปัจจัยการผลิตของ SUPs ในอัตรา 10 เซนต์/ปอนด์ ในปี 2565 ชยับเป็น 15 และ 20 เซนต์/ปอนด์ในปี 2566 และปี 2567 หลังจากนั้นจะปรับขึ้นอีกตามอัตราเงินเฟ้อ

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า เรื่องนี้ส่งผลต่อการส่งออกของไทยทางอ้อมในการปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับนโยบายลดการใช้พลาสติก โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูป อาหารพร้อมรับประทานที่ไทยมีศักยภาพในการส่งออกคงต้องหันมาใช้สิ่งทดแทนพลาสติก หรือใช้บรรจุภัณฑ์รีไซเคิลให้มากขึ้นจึงจะสามารถลดต้นทุนส่วนเพิ่มจากการกีดกันทางการค้าหรืออาจมีการเรียกเก็บภาษีได้ อย่างไรก็ตามในระยะข้างหน้าอุตสาหกรรม

¹ ข้อมูลจาก Citizens' Climate Lobby (CCL), <https://citizensclimatelobby.org/europe-carbon-pricing-us-trade/>

Disclaimers

รายงานวิจัยนี้จัดทำโดยบริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด ("KResearch") เพื่อเผยแพร่เป็นการทั่วไป โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสาธารณะหรือข้อมูลที่เชื่อว่ามีความน่าเชื่อถือที่ปรากฏขณะจัดทำ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ KResearch มิอาจรับรองความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ ความเหมาะสม ความครบถ้วนสมบูรณ์ หรือความเป็นปัจจุบันของข้อมูลดังกล่าว และไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ชวน เสนอแนะ ให้คำแนะนำ หรือจูงใจในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการใดๆ แต่อย่างใด ดังนั้น ท่านควรศึกษาข้อมูลด้วยความระมัดระวังและใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจใดๆ KResearch จะไม่รับผิดชอบความเสียหายใดที่เกิดขึ้นจากการใช้ข้อมูลดังกล่าว

ข้อมูลใดๆ ที่ปรากฏในรายงานวิจัยนี้ถือเป็นทรัพย์สินของ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) การนำข้อมูลดังกล่าว (ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน) ไปใช้ต้องแสดงถึงความถึงถึงความเป็นเจ้าของแก่ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) หรือแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้ ท่านจะไม่ทำซ้ำ ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข ส่งต่อ เผยแพร่ หรือกระทำการในลักษณะใดๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า โดยไม่ได้รับอนุญาตล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรจาก KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี)

เม็ดเงินพลาสติกของไทยคงต้องเตรียมรับมือกับการเก็บภาษีนำเข้าวัตถุดิบเพื่อการผลิต SUPs รวมทั้งรับมือกับความต้องการที่อาจลดลงซึ่งไม่เพียงจะเกิดขึ้นในชาติตะวันตกที่เป็นผู้ผลักดันแผนงาน แต่กระแสลดการใช้พลาสติกก็อาจขยายวงกว้างมายังประเทศในฝั่งเอเชียที่นั่นอาจส่งผลต่อไทยที่เป็นผู้ส่งออกเม็ดพลาสติกอันดับที่ 6 ของในเอเชีย (เป็นรองจีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน และสิงคโปร์ ตามลำดับ)

3. การเก็บภาษีคาร์บอนในหมวดสินค้าอาหารยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่เนื่องจากเกี่ยวข้องกับผู้บริโภคและผู้ผลิตในวงกว้าง สำหรับไทยที่เป็นผู้ส่งออกอาหารทั้งวัตถุดิบและอาหารแปรรูปจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมด้านห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนในทุกช่องทาง แม้ EU จะยังไม่ได้จัดเก็บภาษีสินค้านำเข้าในหมวดอาหาร แต่ล่าสุดอังกฤษเตรียมแผนเก็บภาษีคาร์บอนและกำหนดให้ติดฉลากคาร์บอนสำหรับการนำเข้าผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์และนมที่มีกระบวนการทำฟาร์มก่อให้เกิดก๊าซคาร์บอนแล้ว รวมทั้งในปัจจุบันหลายประเทศใน EU ก็มีการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) กับสินค้าเนื้อสัตว์ซึ่งมีการปล่อยคาร์บอนจากการทำฟาร์มที่สูงกว่าผัก ผลไม้ อาหารสุขภาพและอาหารที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ที่ผ่านมา EU ให้ความสำคัญในเรื่องสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมกับสินค้านำเข้ามาโดยตลอด อาทิ การคุมเข้มของมาตรการ IUU Fishing ในการอุตสาหกรรมประมง จึงมีโอกาสที่มาตรการเก็บภาษีคาร์บอนจากการนำเข้าสินค้าอาหารจะถูกนำมาใช้ในระยะเวลาข้างหน้า

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า กระบวนการผลิตอาหารของไทยได้รับการยอมรับด้านคุณภาพอยู่แล้ว แต่มาตรการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนยังเป็นเรื่องใหม่ สินค้าที่อาจต้องปรับตัวในระยะอันใกล้อยู่ในกลุ่มเนื้อสัตว์ปีกและอาหารทะเลอันเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของไทยในลำดับต้นๆ ผู้ประกอบการไทยต้องเตรียมการตรวจสอบการปล่อยก๊าซคาร์บอนในระบบการผลิต ติดฉลากคาร์บอนให้แก่สินค้าที่จะส่งออก และติดตามความเคลื่อนไหวของมาตรการต่างๆ อย่างใกล้ชิด

โดยสรุป แผนงานของ EU และสหรัฐฯ ผลักดันให้โลกก้าวไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ลดคาร์บอนในระยะข้างหน้าเป็นเรื่องที่การส่งออกสินค้าไทยต้องเผชิญไม่ช้าก็เร็ว **ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า** ในระยะ 1-2 ปี ไทยต้องเร่งเตรียมพร้อมรับมือกับโจทย์ที่ท้าทายจาก EU และสหรัฐฯ เป็นสินค้าที่อยู่ในแผน CBAM และกลุ่มพลาสติกเป็นหลัก อันที่จริงไทยพึ่งพาดตลาดนี้ไม่มากนักมีมูลค่า 2.1 พันล้านดอลลาร์ คิดเป็นร้อยละ 0.9 ของการส่งออกทั้งหมดของไทยไปตลาดโลก และแม้จะยังไม่มีภาษีอย่างเป็นทางการแต่ก็เป็นย่างก้าวที่สำคัญในการนำกระแส ESG มาทำให้เป็นรูปธรรมซึ่งมีส่วนทำให้นานาชาติหันมาใช้มาตรการแบบเดียวกันจนทำให้สินค้าไทยต้องรับมือกับการทำตลาดอื่นๆ ตามมาในอนาคต สำหรับในระยะต่อไปทั้ง EU และสหรัฐฯ อาจขยายมาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซคาร์บอนครอบคลุมสินค้าอาหาร สินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ ซึ่งรวมแล้วมีมูลค่า 52.8 พันล้านดอลลาร์ หรือร้อยละ 23.7 ของการส่งออกทั้งหมดของไทยไปตลาดโลก นับว่าส่งผลกระทบต่อไทยในวงกว้างโดยเฉพาะการส่งออกสินค้าอาหารและสินค้าที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่การผลิตในภาคเกษตรกรรมของไทยโดยตรงที่ต้องเร่งเตรียม

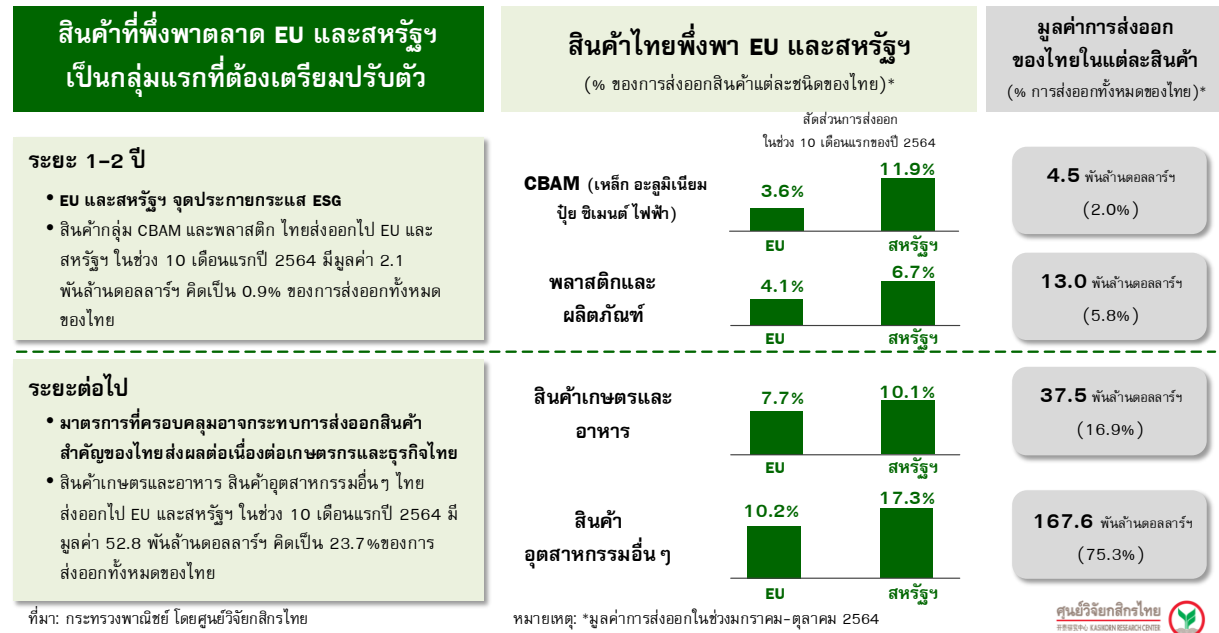
Disclaimers

รายงานวิจัยนี้จัดทำโดยบริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด ("KResearch") เพื่อเผยแพร่เป็นการทั่วไป โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสาธารณะหรือข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือที่ปรากฏขณะจัดทำ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ KResearch มีอาจรับเรื่องความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ ความเหมาะสม ความครบถ้วนสมบูรณ์ หรือความเป็นปัจจุบันของข้อมูลดังกล่าว และไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ชวน เสนอแนะ ให้คำแนะนำ หรือจูงใจในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการใดๆ แต่อย่างใด ดังนั้น ท่านควรศึกษาข้อมูลด้วยความระมัดระวังและใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจใดๆ KResearch จะไม่รับผิดชอบความเสียหายใดที่เกิดขึ้นจากการใช้ข้อมูลดังกล่าว

ข้อมูลใดๆ ที่ปรากฏในรายงานวิจัยนี้ถือเป็นทรัพย์สินของ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) การนำข้อมูลดังกล่าว (ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน) ไปใช้ต้องแสดงข้อความถึงสิทธิความเป็นเจ้าของแก่ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) หรือแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้ ท่านจะไม่ทำซ้ำ ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข ส่งต่อ เผยแพร่ หรือกระทำการในลักษณะใดๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า โดยไม่ได้รับอนุญาตล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรจาก KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี)

ความพร้อม ขณะที่ในส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมไม่น่ากังวลนักเพราะส่วนใหญ่ธุรกิจไทยก็ล้วนอยู่ในแผนการดำเนินงานของนักลงทุนต่างชาติที่มีศักยภาพในการปรับแผนการผลิตให้เท่าทันมาตรการที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่ธุรกิจรายย่อยที่อยู่ในสายการผลิตคงต้องตระหนักถึงเรื่องนี้ให้มากขึ้น

ในระยะ 1-2 ปี มาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซคาร์บอนของ EU และสหรัฐฯ กระหน่ำต่อการส่งออกของไทยค่อนข้างน้อย แต่ต้องจับตามาตรการเดียวกันจากประเทศในฝั่งเอเชีย

การแก้ปัญหาโลกร้อนทั้งมาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซคาร์บอนและลดการใช้พลังงานสินค้าที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นประเด็นใหม่ที่ท้าทายความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทย แม้จะไม่กระทบต่อการส่งออกของไทยในปี 2565 แต่ผลกระทบทางอ้อมจะทยอยเกิดขึ้นจากการคุมเข้มของคู่ค้าในการสรรหาสินค้าตอบโต้การผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งธุรกิจไทยจำเป็นต้องเร่งเตรียมความพร้อมตลอดห่วงโซ่อุปทานการผลิตให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน ลดการใช้พลาสติก การติดฉลากคาร์บอน รวมถึงการติดตามตรวจสอบได้ตลอดกระบวนการผลิตเพื่อให้สินค้าไทยสามารถตอบโจทย์กระแส ESG ขณะที่เวียดนามคู่แข่งสำคัญของไทยได้ตื่นตัวในเรื่องนี้ก่อนใครและเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกในอาเซียนที่จะบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม (Law on Environmental Protection: LEP) ฉบับปรับปรุงในวันที่ 1 มกราคม 2565 โดยมีแผนงานสำคัญในการใช้กลไกราคาในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกพุ่งเป้าไปที่การผลิตที่ใช้พลังงานถ่านหิน ภาคอุตสาหกรรมและการขนส่งซึ่งสอดคล้องกับแผนงาน CBAM ของ EU ซึ่งถ้าหากเวียดนามทำได้สำเร็จจะยิ่งทำให้สินค้าที่ผลิตจากเวียดนามตอบโจทย์ความต้องการของตลาดโลกและช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดของไทยได้มากขึ้นอีก

Disclaimers

รายงานวิจัยนี้จัดทำโดยบริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด ("KResearch") เพื่อเผยแพร่เป็นการทั่วไป โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสาธารณะหรือข้อมูลที่เชื่อว่ามี ความน่าเชื่อถือที่ปรากฏขณะจัดทำ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ KResearch มีอาจรับรองความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ ความเหมาะสม ความครบถ้วนสมบูรณ์ หรือความเป็นปัจจุบันของข้อมูลดังกล่าว และไม่ได้รับประกันหรือรับรองว่าข้อมูลดังกล่าว หรือข้อมูลอื่นใดจะก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ แก่ผู้รับใช้ข้อมูลดังกล่าว

ข้อมูลใดๆ ที่ปรากฏในรายงานวิจัยนี้ถือเป็นทรัพย์สินของ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) การนำข้อมูลดังกล่าว (ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน) ไปใช้ต้องแสดงถึงความถึงความเป็นเจ้าของแก่ KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี) หรือแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้ ท่านจะไม่ทำซ้ำ ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข ส่งต่อ เผยแพร่ หรือกระทำการในลักษณะใดๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า โดยไม่ได้รับอนุญาตล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรจาก KResearch และ/หรือบุคคลที่สาม (แล้วแต่กรณี)